

O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI

VOL. 1 ISS: 12 (2024)

INSURANCE MARKET OF UZBEKISTAN СТРАХОВОЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА

INSURANCE

№	MUNDARIJA	
1.	ЎЗБЕКИСТОН СУҒУРТА БОЗОРИДА ВОСИТАЧИЛИК ФАОЛИЯТИНИ ЭКОНОМЕТРИК ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ВА ПРОГНОЗЛАШ Матиязова Санобар Ражаббайовна	1
2.	СУҒУРТА БОЗОРИДА ИСТЕЪМОЛЧИЛАР ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ Жакбаров Сардор	4
3.	ТАКОФУЛ РИВОЖИНИНГ ТАРИХИЙ ЖИҲАТЛАРИ ВА ТАРҚАЛИШ ГЕОГРАФИЯСИ Абдуллаев Равшан Вахидович, Дадабаев Умиджон Абдусамат ўғли	7
4.	ЎЗБЕКИСТОНДА СУҒУРТА МАҲСУЛОТИНИ СОТИШ КАНАЛЛАРИНИНГ БУГУНГИ ХОЛАТИ Абдимўминова Саодат Тахиржонова	10
5.	ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ СУҒУРТАЛАШДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТАЛАБИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ Нуруллаев Абдулазиз Сирожиддинович	13
6.	O'ZBEKISTONDA SPORT SOHASINI MOLIYALASHTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY JIHATLARI M.N.Mamatov	16
7.	SUVEREN KREDIT REYTINGNING MAMLUKAT MOLIYASIGA TA'SIRI Tog'ayniyazov Shohzodbek Ural o'g'li	19
8.	VENCHUR FONDLARINI TASHKIL ETISH: JARAYON VA STRATEGIYALAR Talapova Nargiza Baxriddinova	21
9.	ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ БЮДЖЕТ СИЁСАТИНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ Имомов Хамдилла Хамдамович	24
10.	MILLIY IQTISODIYOTDA MAHALLIY BYUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANISHDA HUDUDLAR IQTISODIY VA INVESTITSION SALOHİYATINING NAZARIY ASOSLARI Yusupov Ruslan	27
11.	LOGISTIKA VA TA'MINOT ZANJIRI JARAYONLARINI INTEGRATSIYALASH UCHUN MOLIYAVIY BOSHQARUV STRATEGIYALARI Maxmudov Samariddin Baxriddinovich	31
12.	MDH MINTAQASIDA TRANSPORT SOHASIDAGI HAMKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA EOII TRANSPORT INTEGRATSIYASINING TASHQI OMILLARI VA XAVFLARI Xo'jayev Fazliddin Elmurodovich	35
13.	COMBATTING THE SHADOW ECONOMY AS AN IMPORTANT DIRECTION OF ECONOMIC POLICY FOR AN INCLUSIVE DEMOCRATIC SOCIETY (EXPERIENCE OF CENTRAL ASIAN COUNTRIES AS AN EXPAMPLE) Norbaev Tura, Abduraufov Jaloliddin	37
14.	EVROOSIYO IQTISODIY HAMJAMIYATI BILAN IQTISODIY HAMKORLIK MUNOSABATLARINI TASHKIL ETISH TAMOIYILLARI Hamdamova Nilufar Hamdullo qizi	42

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ СУҒУРТАЛАШДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТАЛАБИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Нуруллаев Абдулазиз Сирожиiddинович

ТДИУ, мустақил изланувчи, и.ф.н., доцент

email: aleks_4240@mail.ru

ARTICLE INFORMATION

Volume: 1

Issue: 12

DOI: https://doi.org/10.55439/INS/vol1_iss12/224

ABSTRACT

Ушбу мақолада қишлоқ хўжалигини барқарор ривожлантириш борасида амалга оширилаётган кенг қўламли ислохотлар натижаси сифатида суғурта соҳасида кадрлар тайёрлаш масалаларига эътибор қаратиш бўйича долзарб масалалар илгари сурилган. Мақолада қишлоқ хўжалигини суғурталаш, шунингдек, суғурта хизматларини кўрсатишда кадрлар тайёрлаш борасида амалга оширилаётган ислохотлар тадқиқ қилинган, суғурта соҳасида фаолият юритаётган кадрлар таъминоти статистик маълумотлар асосида таҳлил қилинган ҳолда ривожлантириш борасида тавсиялар келтирилган.

KEYWORDS

қишлоқ хўжалиги, иқтисодий ислохотлар, кадрлар, суғурта хизматлари, кадрлар таъминоти, кадрлар тайёрлаш, актуарийлар.

Кириш (Введение/Introduction)

Қишлоқ хўжалигини барқарор ривожлантириш масаласи ўз олдига асосий вазифа сифатида барча турдаги озиқ-овқат ва қайта ишлаш саноати корхоналарининг асосий хом ашё билан таъминлаш ҳисобланади. Қишлоқ хўжалигини барқарор ривожлантириш билан бирга қишлоқ хўжалигини турли хавф-хатарлардан суғуртавий ҳимоя қилиш бугунги глобал иқлим ўзгариши шароитида ўз ечимини кутаётган долзарб масалалардан биридир.

Янги Ўзбекистоннинг 2022-2026 йилларга мўлжалланган Тараққиёт стратегиясида белгилаб берилган устувор йўналишларни амалга ошириш қаторида стратегиянинг 46-мақсадида “Олий таълим билан қамров даражасини 50 фоизга етказиш ва таълим сифатини ошириш” белгилаб берилди. Ушбу мақсаддан келиб чиққан ҳолда “Кадрлар буюртмачилари таклифлари асосида қабул параметрларини 2022-йилда ошириш, 2022-йилда ёшларни олий таълим билан қамров даражасини 38 фоизга етказиш, тўлов-контракт асосида ўқишга қабул қилиш параметрларини олий таълим муассасалари томонидан мустақил белгилаш тартибининг жорий этиш ҳамда 2026-йилда қабул кўрсаткичини камида 250 мингга етказиш” каби устувор вазифалар белгилаб берилди.

Мамлакатимизда суғурта бозори фаолияти учун малакали кадрлар тайёрлаш каби вазифалар истиклолнинг дастлабки йилларидан бошлаб эътибор берили бошланди. Айнан, суғурта фаолияти учун тайёрланган кадрларнинг аксарият қисми соҳа фаолияти ривожига ўз ҳиссасини қўшиб келмокда. Ҳозирги кунга келиб суғурта бозорида фаолият юритаётган суғурта компанияларининг аксарияти суғурта йўналиши бўйича малакали мутахассислар билан таъминланиш даражасини ижобий деб баҳолаш мушкул. Мазкур илмий-тадқиқот иши назарий ҳамда услубий жиҳатдан соҳадаги муаммоларни кўриб чиқишга қаратилган.

Адабиётлар шарҳи (Обзор литературы/Literature review)

Қишлоқ хўжалиги таркибидаги ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш соҳаларини ривожлантириш бугунги куннинг вазифаларидан бири сифатида кўтарилганда айнан, қишлоқ хўжалиги корхоналарини суғурта хизматларини ривожлантириш ва бу соҳада кадрлар тайёрлаш ҳам назардан четда қолмаслиги керак.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Қишлоқ хўжалигида билим ва инновациялар тизими ҳамда замонавий хизматлар кўрсатишни янада ривожлантириш тўғрисида” ги фармони қабул қилинди [1].

Фармонда айнан, қишлоқ хўжалиги соҳасида таълим, илм-фан ва ишлаб чиқаришнинг узвий интеграциясини таъминлаш ҳамда қишлоқ хўжалиги тармоқларининг малакали мутахассисларига бўлган жорий ва истикболдаги эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини оширишни таъминлаш каби масалалар устиворлиги билан катта аҳамиятга эга.

Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев суғурта хизматлари бозорини ривожлантириш масалаларига бағишланган йиғилишида “2019 йилнинг олти ойида тегишли ташкилотлар томонидан тўпланган суғурта мукофотлари ҳажми ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 1,5 баробар ошди. Лекин, аҳоли жон бошига нисбатан ҳар бир инсон учун 50 минг сўм суғурта мукофотлари тушади. Ушбу соҳанинг мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотидаги улуши Атига 0,4 фоизга етди. Таққослаш учун, бу кўрсаткич Жанубий Кореяда 11 фоизни, Германияда 6 фоизни, Россияда 1,5 фоизни ташкил этади” деб таъкидлаб ўтди [2].

Бу борада мамлакатимиз Президенти бевосита мутасаддиларга суғурта соҳасини ўрта ва узоқ муддатли ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқиш, 2022 йилгача аҳоли жон бошига тўғри келадиган суғурта мукофоти ҳажмини 3 баравар, соҳанинг ялпи ички маҳсулотдаги улушини эса 2 баравар ошириш вазифасини белгилаб берди.

Суғурта соҳасида замонавий кадрлар тайёрлаш, мутахассисларни нуфузли хорижий билим юртларида ўқитиш ва етакчи компанияларда малакасини ошириш масалаларига ҳам эътибор қаратиш кераклиги белгилаб берилди.

Мамлакатимизда суғурта хизматлари соҳасидаги асосий муаммоларнинг бири сифатида суғурта хизматларининг етарли даражада кўрсатилмаслиги, шунингдек, соҳада айнан суғурта бўйича ўз малака ва амалий тажрибасига эга мутахассислар етишмаслиги ёки фаолият юритаётган соҳа вакилларининг мутахассислиги мос

келмаслиги каби ўз ечимини кутаётган муаммолар мавжудлигидан даролат беради.

Тадқиқот методологияси (Methods/Методы).

Мазкур тадқиқот ишида кишлоқ хўжалиги корхоналари фаолиятини сугурталашда борасида сугуртачи кадрлар тайёрлаш ва уларни агросугурта фаолиятига йўналтириш масалаларини такомиллаштириш ва сугурта соҳасида кадрлар тайёрлаш тизимини янада ривожлантиришнинг устувор йўналишлари, сугурта хизматлари бозоридаги тенденциялар ва сугурта йўналишида таълим тизими ўртасидаги интеграцион боғлиқликни такомиллаштириш ҳамда олий таълим муассасаларида агро сугурта йўналишида кадрлар сиёсатининг асосий мақсади, вазифалари ва тамойиллари ўрганилди. Тадқиқот давомида тизимли ёндашув ва таҳлил қилиш усулларидан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси (Анализ и результаты. Analysis and results).

Мамлакатимиз сугурта соҳасида олий маълумотли кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш мақсадида “Сугурта соҳасида олий маълумотли кадрлар тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги Вазирлар Маҳкамаси қарори қабул қилинди. Ушбу қарорга кўра, сугурта бозори профессионал иштирокчиларининг ходимларини соҳага ихтисослашган олий таълим муассасаларининг “Сугурта иши” таълим йўналишига қабул қилиш тартиби тўғрисидаги низом тасдиқланди. Шунга кўра, сугурта бозорининг профессионал иштирокчилари ходимларини “Сугурта иши” таълим йўналиши бўйича 2020/2021 ўқув йили учун сиртки ва кечки таълим шаклига тест синовлари ўтказилмасдан, белгиланган қабул квоталаридан ташқари тўлов-контракт асосида қабул қилиш жараёнини пандемия туфайли 2020 йилнинг октябрь-ноябрь ойларида соҳага ихтисослашган Тошкент давлат иқтисодиёт университети ва Тошкент молия институтларида 2021/2022 ўқув йилидан бошлаб эса қабул жараёнини соҳа бўйича юқори малакали профессор-ўқитувчилар билан таъминланган бошқа олий таълим муассасаларида ҳам ташкил этиш белгилаб олинди.

Республикаимиз молия бозорини янада ривожлантириш, аҳолини сифатли молиявий хизматлар билан камраб олиш қўламини кенгайтириш, сугурта ташкилотлари фаолиятини қўллаб-қувватлаш, шунингдек, ушбу соҳада истеъмолчиларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш чора-тадбирлари изчил амалга оширилмоқда.

Шу билан бирга, ислохотларнинг ҳозирги босқичида иқтисодиётнинг барқарор ўсишини таъминлашга, аҳоли ҳаётининг сифати ва даражасини оширишга йўналтирилган молиявий хизматларни фаол ривожлантириш республикада сугурта бозорининг ролини кучайтиришни ва сугурта воситаларини кенг қўллашни тақозо этмоқда.

Сугурта бозорини ривожлантириш ва кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштиришга қарамадан айнан сугурта соҳасида кадрлар тайёрлашда бир нқанча муаммолар мавжудлиги кўзга ташланмоқда, хусусан:

- сугурта таърифларини ҳисоблашда соҳа мутахассислари, яъни актуарийлар тайёрлаш учун мамлакатимизда актуарийлар сони камлиги;

- амалиёт ўтаётган талабалар компанияларда аксарият маълумотлар берилмаслиги;

- сугурта соҳасига бўлган талабнинг пастлиги бўйича ишлайдиган маркетингларнинг етарли эмаслиги;

- компанияларда мутахассис кадрлар етишмаслиги қарамадан, сугурта соҳасига таълим вазирлиги томонидан квоталарнинг кам бериши ва бошқалар.

Келтириб ўтилган муаммоларни ечим таъминлаш борасида қуйдагича таклифларни қўриб чиқиш мақсадга мувофиқ:

- сугурта бозорида актуарий хизматларини ривожлантириш ва уларни олий таълимга тўғридан тўғри боғланишини йўлга қўйиши;

- амалиётда ўтаётган талабаларни соҳани тўлиқ ўрганишга компанияларда кенг шароитлар яратиб берилиши;

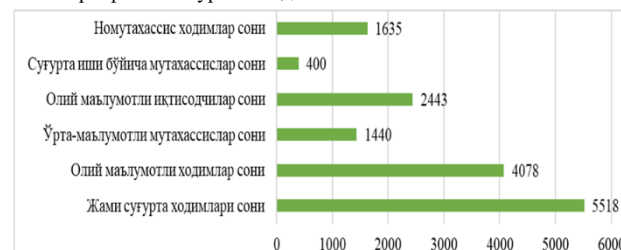
- сугурта фаолиятида сугурта маркетингларнинг ҳамкорлигини йўлга қўйиш орқали сугуртачи маркетинглар тайёрлаш бўйича таълим йўналишларини ташкил этиш;

- Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги томонидан бевосита компанияларда кадрларнинг етишмовчилиги бўйича тўлиқ

маълумотларни сугурта бозорини ривожлантириш ташкилотлари ёрдамида шакллантириб, сугурта соҳаси бўйича кадрлар квотасини қўпайтириш мақсадга мувофиқ.

Юқоридаги билдирилган фикр мулоҳазалардан шуни англаш мумкинки, сугурта соҳасини ривожлантиришда ҳали қўллаб қоратдбирлар олиб борилиши зарур эканлигини англаш мумкин.

2023 йил якунларига кўра, юртимиз сугурта бозоридида 38 та сугурта компаниялари фаолият юритаётган бўлиб, шундан (31 таси умумий сугурта фаолияти, 7 таси ҳаётни сугурта қилиш тармоғида), 8 та сугурта ва қайта сугурта брокери, 5 та актуарий, 6447 та сугурта агентлари фаолият кўрсатмоқда.

1-расм. Сугурта бозорида фаолият юритувчи компаниялардаги кадрлар таъминоти ҳолати (01.01.2024)¹

Мамлакатимизда сугурта бозорида фаолият юритувчи сугурта компаниялардаги кадрлар таъминоти назар ташлайдиган бўлсак, жами сугурта ходимлари сони 5518 тани ташкил этган бўлса, шундан, 4078 таси олий маълумотли кадрлар ташкил этган. Сугурта соҳаси бўйича малакали мутахассислар сони 400 тани ташкил этган, умумий сугурта ходимларига нисбатан 7,25 фоизни ташкил этган.

Миллий сугурта бозорида етакчи ҳисобланган “Ўзагросугурта” АЖ нинг республика бўйича 14 та филиали ҳамда 187 та сугурта марказида жами 600 дан ортиқ ходим, деярли 1000 нафар сугурта агентлари фаолият юритмоқда.

“Ўзагросугурта” АЖ ходимларнинг 60 фоизга яқини олий маълумотли, хусусан 26 фоизи молия, иқтисод ва сугурта соҳаси мутахассисларидир. Тизимда раҳбарлик лавозидида фаолият юритаётганларнинг 30 фоизи ёшлар ҳисобланади.

2-расм. “Ўзагросугурта” АЖ да ходимлар таъминоти ва сугурта мутахассислари билан таъминланганлик даражаси²

2-расмдан кўриш мумкинки, “Ўзагросугурта” АЖ да 2018 йил ҳолатига кўра жами 1535 та ходимлар фаолият юритган бўлса, шундан олий маълумотли ходимлар сони 598 тани ташкил этган ҳолда шундан 40 фоизи сугурта йўналишида тахсил олган олий маълумотли ходимлар ташкил этган.

1-жадвал
2023 йил ҳолатига кўра “Ўзагросугурта” АЖ нинг кадрлар таъминоти даражаси

Худудлар	Сугурта компаниясида фаолият юритаётган барча ходимлар сони	Шу жумладан, сугурта мутахассислиги бўйича олий маълумотга эга ходимлар	Сугурта мутахассисларига бўлган талабнинг таъминланиш даражаси	Сугурта агентлари сони
Қорақалпоғистон Республикаси	44	25	20	108
Андижон	35	21	18	51
Бухоро	42	21	17	23
Жиззах	22	11	10	19
Қашқадарё	34	19	12	59
Навоий	20	11	9	32
Наманган	36	20	11	52
Самарқанд	41	21	10	82
Сурхондарё	36	20	8	83
Сирдарё	13	8	5	21
Тошкент	30	26	7	4
Фарғона	41	11	13	80
Хоразм	43	22	11	191

“Ўзагросугурта” АЖ ходимлар сони 2023 йил ҳолатига кўра, деярли 3 мартага қисқарган ҳолда жами 554 тани ташкил этган ҳолда олий маълумотлилар сони 320 тани ташкил этган, шу билан бирга сугурта йўналиши бўйича мутахассис ходимлар сони умумийга нисбатан 57,7 фоизни ташкил этган. Компанияда фаолият юритаётган агентлар сони 2018 йилда 2007 тани ташкил этган бўлса, 2023 йил ҳолатига кўра 839 тани ташкил этган ҳолда 2018 йилга нисбатан 1168 тага камайган.

Хулоса ва таклифлар (Заключение/Conclusion).

Мамлакатизда сугурта соҳасида кадрлар тайёрлаш борасида барча ҳукукий асослар яратилган. Юқорида келтирилган меъёрий-ҳукукий ҳужжатлар ижросини таъминлаш мақсадида қишлоқ хўжалигини сугурталаш соҳасида ҳам кадрлар тайёрлаш масаласини тубдан ҳал этиш мақсадга мувофиқдир.

Бироқ, қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга бўлган эътибор йилдан-йилга ортиб бораётганлиги сабабли, қишлоқ хўжалигини сугурталашда “сугурта актуарий”, “сугурта маркетинги”, “сугурта андеррайтинги”, “сугурта брокери” ва бошқа сугурта йўналишлари бўйича кадрлар тайёрлашга аҳамиятни янада ошириш талаб этилади.

Қишлоқ хўжалигини сугурталаш соҳасида кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштиришда қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқдир:

□ қишлоқ хўжалигини сугурталаш йўналишлари бўйича чуқур билимга эга кадрлар тайёрлаш мумкин бўлган механизмни яратиш;

□ қишлоқ хўжалигини сугурталаш соҳасида рақобат муҳитини шакллантириш мақсадида иқтисодий йўналишдаги таълим муассасаларида кадрлар тайёрлашга квоталарни кенгайтириш;

□ қишлоқ хўжалигини сугурталаш соҳасида хорижий тажрибаларни ўрганиш ва уларни республика қишлоқ хўжалигини сугурталаш соҳасига кенг татбиқ этиш;

□ қишлоқ хўжалиги корхоналарини сугурталаш борасида фаолият юритаётган ходимларни соҳа бўйича квалификацияга эга бўлишини таъминлаш мақсадида улар учун имтиёзли ўқув жараёнларини ташкил этиш.

Олий таълим муассасаларида бевосита қишлоқ хўжалигини сугурталаш бўйича бакалавр ва магистрлар тайёрлашни йўлга қўйиш, соҳада таълим берувчи профессор-ўқитувчиларни хорижда малака оширишлари, шунингдек, ушбу соҳа бўйича таълим олувчиларга амалий тажриба алмашиш дастурларини ҳам амалга ошириш лозим.

References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Қишлоқ хўжалигида билим ва инновациялар тизими ҳамда замонавий хизматлар кўрсатишни янада ривожлантириш тўғрисида” ги фармони. 2021 йил 3 февраль. <https://lex.uz/docs/5262596>
2. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2019 йил 10 июль куни “Сугурта хизматлари бозорини ривожлантириш” масалаларига бағишланган йиғилишдаги маърузаси. <https://president.uz/uz/2703>
3. “Ўзагросугурта” АЖ йиллик ҳисобот маълумотлари.
4. Aggroinsurance: International Experience, Competitive Status, and Development Opportunities in Uzbekistan". Analytical Note. Tashkent, 2009. p. 56.
5. Miranda PM Meuwissen, Yann de Mey, Marcel van Asseldonk (2018). "Prospects for Agricultural Insurance in Europe", Agricultural Finance Review, Vol. 78 Issue: 2, pp. 174-182. <https://doi.org/10.1108/AFR-04-2018-093>
6. Olivier Mahul and Charles J. Stutley. "Government Support to Agricultural Insurance Challenges and Options for Developing Countries". 2010. The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. Washington DC, USA.
7. Swiss Re Institute. "Sigma 2024-01: Natural Catastrophes and Man-Made Disasters in 2023: A Year of Devastating Impacts". <https://www.swissre.com/institute/research/sigma-research/sigma-2024-01.html>
8. Khabar News Agency. "Shavkat Mirziyoyev's Address to the Oliy Majlis and the People of Uzbekistan". <https://www.khabar.uz/jamiyat/shavkat-mirziyoyevning-oliy-majlis-va-uzbekiston-halqi>
9. Sigma. <http://www.sigma.com..>